

SAMULI SKURNIK JA MIKAEL SKURNIK

”NE EIVÄT HALUA PÄÄSTÄÄ SINUA ETENEMÄÄN TÄÄLLÄ”

Helsingin yliopistolla syrjittiin 1930-luvulla juutalaisia, mikä teki akateemiselle uralle pääsemisestä heille käytännössä mahdotonta. Lääkäriksi opiskelleen isämme Leo Skurnikin tapaus ei ollut yksittäinen sattumus.

Fasismi ja natsi-ideologia antoivat uhkaavan sävyn Suomen levottomalle 1930-luvulle. Vaikka ne eivät meillä saavuttaneet niin vahvaa jalansijaa kuin monissa muissa maissa, emme mekään jääneet niistä paitsi. Uusin tutkimus on osoittanut, että 1930-luvun lopulla vaikuttaneet natsistiset ja antisemitistiset virtaukset olivat maassamme vahvempia kuin mitä on aiemmin luultu (Ekberg 1991; Muir 2007; Muir 2009a; Muir 2009b; Muir 2013; Kunnas 2013; Silvennoinen ym. 2016; Ahonen ym. 2020).

Henrik Ekbergin teoksen *Führerns trogna följeslagare* (1991) mukaan fasismi ja natsismi saivat akateemisissa piireissä järjestäytyneimmän ilmenemismuotonsa Suomen

Valtakunnan Liitossa (SVL). Se perustettiin vuonna 1940 ja toimi jatkosodan aikana. Sen tavoitteena oli muodostaa voitettun sodan jälkeen Suomeen Saksan natsipuolueen tapainen yksipuoluejärjestelmä.

SVL:n perustivat Isänmaallisen kansanliikkeen (IKL) aktivistit ja heidän hengenheimolaisensa. Liiton puheenjohtajana oli Helsingin yliopiston silmätautien professori **Mauno Vannas** (1891–1964).

Syksyllä 1944 hävitettiin paljon SVL:n materiaalia, joten järjestön toiminnan tutkiminen on ollut vaikeaa. Sen jäsenlistoilla on eri tietolähteiden mukaan kuitenkin ollut 2 000–6 000 nimeä, joista ainakin nelisenkymmentä oli professoreita (Ekberg 1991, 232–33). Tämä on suuri määrä, kun huomioi-

---

Paavo Simolan (toinen oikealta) vasemmalla puolella työskentelee lääketieteen kandidaatti Leo Skurnik.

KUVAN LÄHDE: SA-KUVA-ARKISTO

Silmätautiopin professori Mauno Vannas oli Suomen Valtakunnan Liiton puheenjohtaja. Hän myös esti Moses Zewin väitöksen silmätautien klinikalla 1930-luvulla.

daan, että esimerkiksi Helsingin yliopistossa professoreita oli tuossa vaiheessa yhteensä vain parisen sataa (Klinge ym. 1990).

Yliopistoissa tai muun sivistyneistön joukossa SVL:ää ja sen aatteita tukeneiden joukko ei tietenkään rajoittunut pelkästään sen jäseninä olleisiin professoreihin. Professori **Tarmo Kunnas** esittää kirjassaan *Fasismilumous* (2013) vaikuttavan luettelon tuon ajan johtavista kulttuuripersonoista, jotka lietsoivat fasismia aatetta kansakuntamme kaapin päältä.

Juutalaisia opiskelijoita oli 1930-luvun loppupuolella yliopistolla kaiken kaikkiaan vain kymmenkunta (Muir 2009b, 136), ja samoihin aikoihin tapahtui räikeitä syrjintä-

tapauksia, joissa jo näyttöjä omaavilta juutalaisopiskelijoilta suljettiin tie jatkoopintoihin. Kimmokkeen juuri tähän ajoitukseen saattoi antaa se, että Saksassa juutalaisten väitöskirjojen hyväksyminen lopetettiin 15.5.1937 (Muir 2009b, 143; katso myös SVL 1942, § 16).

Lääketieteellisessä tiedekunnassa oli **Moses Zewin** (1909–2002) tapaus. Aiemmin mainittu professori Mauno Vannas esti hänen väitöksensä silmätautien klinikalla 1930-luvun lopulla (Mäkelä 1997; Muir 2009b).¹ Saman

¹ Professori ja myöhemmin Nobel-palkittu Ragnar Granit (1900–91) otti Vannaksen torppaaman Zewin mukaan omaan silmän ja verkkokalvon fysiologiaan erikoistuneeseen tutkimusryhmäänsä, jossa hän sitten väitteli (Zewi 1939; Wegelius 2002).

kohtalon koki ihotautien klinikalla **Herman Skurnik** (1907–99), joka valmisteli väitöstä sukupuolitaudeista.²

Kaikkein perusteellisimmin tähän mennessä on dokumentoitu **Israel-Jacob Schurin** (1879–1949) väitöskirjaan liittynyt tapaus uskonnonhistorian ja kansantieteen alalla. Erikoinen ja jopa arveluttavia käänteitä sisältänyt väitöskirjaprosessi ajoittui vuosiin 1937–38 (Muir 2007; Muir 2009a; Muir 2009 b).

Schurin väitöskirja jäi aikanaan arvioitsijoidensa keskuudessa kiistanalaiseksi ja se hylättiin sekä Helsingin yliopistossa että Åbo Akademiassa. Se nousi kuitenkin 2000-luvun alussa uudelleen pintaan ensin tiedeyhteisön ja sittemmin yliopistohallinnon piirissä (Muir 2007; Muir 2009a; Muir 2009b; Mäenpää ym. 2008; Janhunen 2009; Sihvola 2009).³ Schurin väitöskirjan tieteenalaa hyvin tunteva professori **Juha Manninen** on todennut omana nykyarvionaan, että ”Israel-Jakob

² Herman Skurnikin tapaus ei ole ollut tätä ennen julkisuudessa. Hän on kertonut kokemuksistaan Gideon Bolotowskylle, joka on puolestaan välittänyt tiedon edelleen tämän artikkelin kirjoittajille. Syfilidologian ja ihotautien ylimääräisenä professorina oli tuolloin Axel Cedercreutz (1873–1946). Tiedossa ei kuitenkaan ole, mikä hänen henkilökohtainen roolinsa oli tässä tapauksessa.

³ Simo Muirin kirjoitusten ja niiden saaman laajan julkisuuden herättämänä – ja pakottamana – Helsingin yliopiston rehtori asetti työryhmän tutkimaan Schurin tapausta (Mäenpää ym. 2008). Työryhmää on kuitenkin kritisoitu tiedeyhteisön piirissä siitä, että kukaan sen kolmesta jäsenestä ei ollut asiantuntija Schurin edustamalla tieteenalalla. Kritiikkiä on esitetty myös siitä, että yliopiston suurin huoli näyttäisi liittyneen siihen, että se oli haluton avaamaan Schurin tapauksen myötä yleisemmin opinnäytteiden arvioinnissa tapahtuneiden syrjintätapausten, väärinkäytösepäilyjen ja -syytösten ”Pandoran lipasta” (Sihvola 2009).

Schurin aiottu väitöskirja oli merkittävä juutalaisen valistuksen saavutus, mutta Helsingin yliopiston vuoden 1937 ilmapiirissä se hylättiin” (Manninen 2009a; Manninen 2009b).

Myös isämme **Leo Skurnikin** (1907–76) tapaus on mainittu julkisuudessa (Mäkelä 1997; Muir 2009b, 143). Se on samaa sarjaa edellä mainittujen kolmen tapauksen kanssa. Meillä on tähän mennessä ollut kuitenkin vain ylimalkainen kuva siitä, mitä siinä tarkalleen tapahtui ja mitä se tarkoitti käytännössä isällemme (Skurnik 2013, 325–26). Tarkoituksemme on nyt perehtyä tarkemmin hänen kohtaamiinsa vaikeuksiin ja siihen, miten ne liittyivät tuon ajan antisemitistisiin virtauksiin.

LEO SKURNIKIN TAPAUS

Leo Skurnik kuului yhteen maahamme 1800-luvun puolivälissä pakkosiirretyistä juutalaisista kantonistisuvuista (Petrovsky-Shtern 2009; Skurnik 2013; Skurnik 2016). Syntyperäisenä helsinkiläisenä hän edusti suvun kolmatta polvea Suomessa. Hän oli paitsi juutalainen myös äidinkieleltään ruotsinkielinen, mikä asetti hänet maassamme kaksinkertaiseen vähemmistöasemaan.

Ensi alkuun ainoa mahdollisuus toimeentuloon kantonistisukujen ”pakkomaahanmuuttajille” oli ollut kaupankäynti Narinkkatorilla eli eräänlainen mikroryittäjäys. Kun olot 1900-luvun alkupuolella alkoivat hie-

KUVAN LÄHDE: SKURNIK-SUVUN KUVA-ARKISTO

Lääketieteen lisensiaatti Leo Skurnik pyrki jatko-opintoihin, mutta tie nousi pystyyn.

man helpottaa, narinkkakaupan tilalle avautui mahdollisuus ensin laajamittaisempaan yrittäjyyteen (Skurnik 2016 ja 2021), sitten kouluttautuminen ja pyrkiminen akateemisiin ammatteihin.

Lääketiede oli Suomen juutalaisten keskuudessa yksi suosituimmista aloista. Se oli myös isämme valinta, opinahjona Helsingin yliopisto ja tavoitteena tutkijan ura.

Leo Skurnikin nimi mainitaan viiteen kertaan Mooren vitamiinitutkijoiden Raamatuksi mainitussa 645-sivuisessa jättiläisteoksessa *Vitamin A*.

KANSAINVÄLISEN TASON TIEDETTÄ

Leo Skurnik suoritti itseään eniten kiinnostaneen osan opinnoistaan lääketieteellisen kemian laitoksen tutkimuslaboratoriossa, missä hän toimi professori **Paavo Simolan** (1902–61) ohjauksessa. Siellä tehtiin 1920- ja 30-luvuilla kansainvälisesti korkeatasoista biokemiallista tutkimusta.

Simola, joka kuului alunperin Valion laboratoriossa **A. I. Virtasen** (1895–1973) ympärille muodostuneeseen tutkijapiiriin, nimettiin 1933 laitoksen professoriksi. (Virtanen ja Simola 1926; Simola 1931a; Simola 1931b). Hän väitteli sekä lääketieteen että filosofian tohtoriksi. Valtaosan mittavasta tieteellisestä tuotannostaan hän julkaisi vuosina 1925–40 (Soininen 1941).

Simola työskenteli 1930-luvun alussa Rockefeller-stipendillä myös Tukholmassa, missä hän toimi juuri noihin aikoihin Nobel-palkitun **Hans von Euler-Chelpinin** (1873–1964) assistenttina. Siellä hän kiinnostui vitamiineista ja niiden vaikutusmekanismeista. Hän kehitti avustajineen merkittävänä saavutuksena pidetyn sitruunahappokiertohypoteesin, josta ilmestyi

1930-luvulla yli puolenkymmentä artikkelia (Järnefelt 1981). Hypoteesi esiteltiin kansainväliselle tiedeyhteisölle 1939 arvovaltaisessa *Science*-lehdessä (Hallman ja Simola 1939).

Kaiken kaikkiaan yli kymmenen Simolan laboratoriossa 1930-luvulla työskennellyttä nuorta lahjakkuutta väitteli hänen ohjauksessaan ja teki sen jälkeen merkittäviä uria suomalaisessa tiedemaailmassa (Jännes 1961; Järnefelt ja Simola 2002). Myös Leo Skurnik toimi sekä Virtasen että sittemmin Simolan kanssa, ja hän oli päässyt 1930-luvun loppupuolella jo hyvään vauhtiin myös omissa vitamiinitutkimuksissaan.

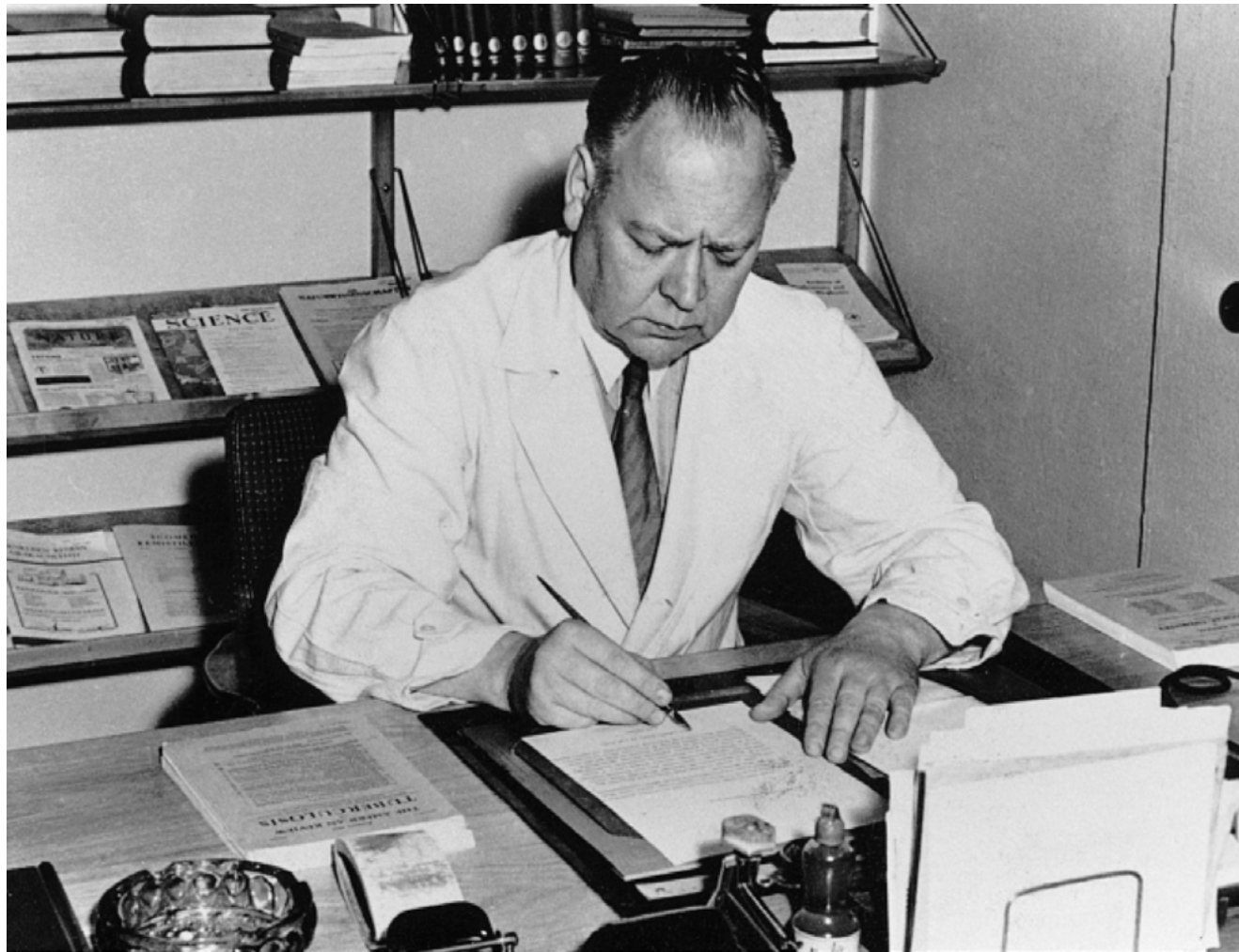
Skurnik julkaisi tuloksistaan 1930-luvun lopulta lähtien alan johtavissa kansainvälisissä julkaisuissa yksin ja yhdessä toisten tutkijoiden kanssa. Kaikkiaan maailmalla ilmestyi viisi hänen tieteellistä artikkeliaan ja hieman myöhemmin vielä yksi Suomessa. Tieteellisten tietokantojen perusteella nämä artikkelit saivat huomiota myös alan muiden tutkijoiden keskuudessa. (Skurnik ja Suhonen 1938; Skurnik ja Groth 1939; Groth ja Skurnik 1939; Skurnik 1941; Skurnik ja Hellen 1944; Jalavisto ja Skurnik 1946).

Cambridgen yliopiston Dunnin ravitsemuslaboratorion pitkäaikainen kakkosmies oli biokemisti **Thomas Moore** (1900–99), joka oli kansainvälisen vitamiinitutkimuksen johtavia hahmoja jo toisessa polvessa (Bates 1999). Hän kiinnostui Skurnikin tutkimuksista ja lähetti keväällä 1939 Skurnikille kirjeen, jossa hän pyysi jatkokeskusteluja varten eripainoksen hänen ensimmäisestä tieteellisestä artikkelistaan (Skurnik ja Suhonen 1938).

Meillä ei ole tarkempaa tietoa, jatkuiko Mooren ja Skurnikin kirjeenvaihto Skurnikin julkaisemien seuraavien neljän artikkelin tiimoilta. Ilmeisesti se kuitenkin jatkui jossakin muodossa, koska Skurnikin nimi mainitaan viiteen kertaan Mooren vitamiinitutkijoiden Raamatuksi mainitussa 645-sivuisessa jättiläisteoksessa *Vitamin A* (Moore 1957).

TIE NOUSI PYSTYYN VÄITÖSKIRJAVAIHEESSA

Valmistuttuaan vuoden 1937 lopulla lääkäriksi tuli Skurnikin tutkijauralla vaihe, jolloin olisi ollut hänen vuoronsa lähteä tekemään väitöskirjaansa. Hänen olisi ollut tietenkin luontevaa jatkaa omien jo hyvässä vauhdis-

KUVALÄHDE: SUOMEN KLIINISEN KEMIAN YHDISTYKSEN 50-VUOTISJULKAISU

Lääketieteellisen kemian professori Paavo E. Simola. Hän esti Leo Skurnikin opintojen etenemisen väitöskirjavaiheeseen.

sa olleiden vitamiinitutkimustensa parissa. Mutta sitten tapahtui jotakin merkillistä.

Skurnikin kertoman mukaan Simola antoi hänelle väitöskirjana tutkimusaiheen, joka oli natsien 1930-luvulla rotuoppejaan tukeväksi kvasitieteeksi pahoinpitelemän kranio-metrian eli ”kallonmittauksen” alalta (katso Arnold 2006). Juutalaisena Skurnik ei suosunut tähän ja piti ehdotusta henkilökohtai-

sena loukkauksena.⁴ Kun hänelle ei tarjottu muuta aihetta, hän veti tästä keväällä 1938 omat johtopäätöksensä.

Ennen kuin edellä todetusta voidaan tehdä enempiä johtopäätöksiä, on kuitenkin

⁴ Myöhemmin tältä aihealueelta väitteli hammaslääketieteessä 1948 hänen tutkijakollegansa Margit Hellen väitöskirjalla, jonka otsikko oli suomennettuna ”Kallon tiettyjen kiintopisteiden välisiä etäisyyksiä määrittävä antropologinen tutkimus” (Nieminen 2019).

Skurnikin tutkimusala oli sellainen, että jos opiskelija ei saanut pyrkimyksilleen oman professorinsa tukea ja asianmukaisia työskentelyolosuhteita, niin väitöskirjan työstäminen oli mahdotonta.

pohdittava, olivatko Skurnikin keväällä 1938 vetämät pikaiset johtopäätökset varmasti oikeita. Opettaja–oppilas-suhde on tunnetusti varsin herkkä ja saattaa antaa varsinkin opiskelijan puolella mahdollisuuksia myös virhetulkinnoille. Oliko Skurnik omissa johtopäätöksissään kenties turhan hätäinen? (Häikiö 2023.)

Tiedämme useilta aikalaistodistajilta yhtäpitävästi sen, että Simola oli hyvin erikoislaatuinen persoona. Häntä on luonnehdittu eräänlaiseksi kylähulluksi mutta lahjakkaaksi sellaiseksi, joka käytännöllisesti katsoen erakoitui jo varsin nuorella iällä (Raivio 2023). *Duodecimissa* julkaistun muistokirjoituksen mukaan ”hänen luonteensa ehdottomuudesta johtui myös hänen elämänsä syvästi inhimillinen traagisuus: nuoruusvuosina suoritettu tavattoman intensiivinen työ vaati myöhemmin veronsa” (Jännes 1961, 597). Emme tiedä tarkemmin, mihin muistokirjoituksen laatija viittaa, mutta kovin lupaavalta luonnehdinta ei kuulosta Skurnikin tieteellisen uran näkökulmasta.

Simola oli kuitenkin työskennellyt Skurnikin kanssa samassa laboratoriossa rinta

rinnan jo pidempään ja tiesi, mitä tuloksia hän oli saanut aikaan. Kansainvälisten tiedejulkaisujen julkaisuputkessahan oli silloin jo useita artikkeleita. Kasassa oli jälkikäteen tarkastellen hyvätasoista materiaalia hyvinkin väitöskirjan verran.

Tässä valossa näyttää siltä, että Simola ei selvästikään halunnut antaa Skurnikille mielekkäitä jatkumahdollisuuksia. Skurnikin tutkimusala oli myös sellainen, että jos opiskelija ei saanut pyrkimyksilleen oman professorinsa tukea ja asianmukaisia työskentelyolosuhteita, niin väitöskirjan työstäminen oli mahdotonta.

Mahdollisten henkilösuhteisiin liittyvien seikkojen lisäksi on tietenkin otettava huomioon myös aikakausi, jota tuolloin elettiin. Yliopistomaailmassa oli tuohon aikaan kiistatonta antisemitismia. Skurnikin tulkinta omasta tilanteestaan oli luultavasti realistinen, kun huomioidaan miesten pitkäaikainen yhteistyö, Skurnikin tieteelliset ansiot ja ajan henki.

Entä valittiko Skurnik saamastaan kohTELUSTA? Pyrkikö hän johonkin toiseen yliopistoon tai mukaan johonkin muuhun tutkijaryhmään (Bredefeldt 2023)? Mitä va-

”Maamme on vapautettava kaikesta juutalaisuuden vaikutuksesta.”

littamiseen tulee, niin siitä meillä ei ole tietoa, mutta se olisi tuskin ollut noissa oloissa realistinen vaihtoehto. Suomessa ei toisaalta noihin aikoihin ollut mitään muuta tutkimusryhmää, joka olisi voinut korvata Skurnikille Simolan tutkijayhteisön. Myöskään ulkomaille lähtö – kenties Cambridgeen Dunnin laboratorioon ja sitä kautta alan kehityksen eturintamaan – ei tullut Leo Skurnikille kysymykseen perhesyistä (Skurnik 2013).

Viimeinen niitti oli sodan uhka, talvisodan syttyminen ja pitkittynyt sota-aika. Se mitä-töi lopulta kaikki tällaiset suunnitelmat, jos niitä olisi ollutkin.

JUUTALAISIA OPISKELIJOITA KIUSATTIIN JA SYRJITTIIN JÄRJESTELMÄLLISESTI

Kaikkiaan noin kymmenestä 1930-luvun lopun juutalaisesta korkeakouluopiskelijasta ainakin neljällä jatko-opiskelijalla tie nousi pystyyn väitöskirjavaiheessa. Tuskinpa heitä useampia edes olikaan. Käytännössä se tarkoittaa, että tämä kohtalo kosketti tuos-

sa aikaikkunassa jokseenkin kaikkia jatko-opintovaiheessa olevia juutalaisopiskelijoita. Syrjinnän on näin ollen täytynyt olla enemmän tai vähemmän järjestelmällistä.

Skurnik vetäytyi omalta osaltaan joka tapauksessa niin sanotusti ”takavasemmalle”. Hän siirtyi, nykyterminologiaa käyttäksenne, pätkätöihin. Ensin hän meni kesän 1938 ajaksi määräaikaiseksi vt. alilääkäriksi Oulun lääninsairaalaan ja sieltä edelleen maalis-huhtikuuksi 1939 väliaikaiseksi vt. kunnanlääkäriksi Oulun pohjoispuolella sijaitsevaan pieneen Iin kuntaan (Skurnik 1954). Ja sitten alkoikin sota, johon Skurnik komennettiin iiläisten mukana.

”NE” EIVÄT HALUA

Mutta mistä kummasta kenkä Skurnikin kohdalla yliopistolla puristi? Yhden uskotavan selityksen tapahtuneelle antoi Skurnikin varttuneempi ystävä, dosentti **Erik Adlercreutz** (Kirpilä ym. 1963). Isämme ker- toman mukaan Adlercreutz sanoi hänelle

jokseenkin näillä sanoilla (ruotsiksi): ”Loli [Leo Skurnikin kutsumanimi], sinun pitää nyt ymmärtää, että ’ne’ eivät kerta kaikkiaan halua päästää sinua etenemään täällä”.⁵

Myös isämme ystäväpiiriin kuuluneen Lastenlinnan ylilääkärin **Arvo Ylpön** neuvo oli samansuuntainen: ”Asiat ovat täällä Helsingissä nyt sillä mallilla, että sinun Leo on itseä suojellaksesi parasta lähteä sinne pohjoiseen”.⁶

Juutalaisvastaisia ajatuksia, joihin sekä Adlercreutz että Ylppö viittasivat, kirjattiin muutama vuosi myöhemmin virallisesti paperille Mauno Vannaksen johtaman SVL:n ohjelmaan. Sen 17. pykälässä asia todetaan suoraan: ”Virkamiehen on oltava sidottu kansallisiin pyrintöihimme eikä hän saa olla riippuvainen lupauksista salaseuroille tai muille epäkansallisille järjestöille. Maamme on vapautettava kaikesta juutalaisuuden vaikutuksesta.” (SVL 1942.)

Vaikka isommassa kuvassa antisemitistit olivat maassamme enemmänkin klikki tai jopa salaliitto kuin varsinainen kansanliike, niin heitä – Adlercreutzin mainitsemia ”nii-

⁵ Adlercreutzin kollegalta saamamme tiedon mukaan Adlercreutz ei itse kuulunut ”niihin”, mutta hän tunsikin hyvin tunnelmat pääkaupungin akateemisissa piireissä ja tiesi, millaisia ajatuksia siellä juutalaisista opiskelijoista liikkui (Pasternack 2023a).

⁶ Tämän tiedon ja Ylpön nimen on isältämme kuullut lankomme Hannu Luhtaniemi (Luhtaniemi 2023). Pohjoisessa, johon Ylppö viittasi, Oulun lääninsairaala toimi tuolloin isämme perhepiiriin kuulunut Aleksanteri Steinbock (Kirpilä ym. 1963). Sairaalan johtavana lääkäriä hän saattoi tarjota isällemme väliaikaisen, lyhytaikaisen toimen, jonne hän saattoi saman tien vetäytyä.

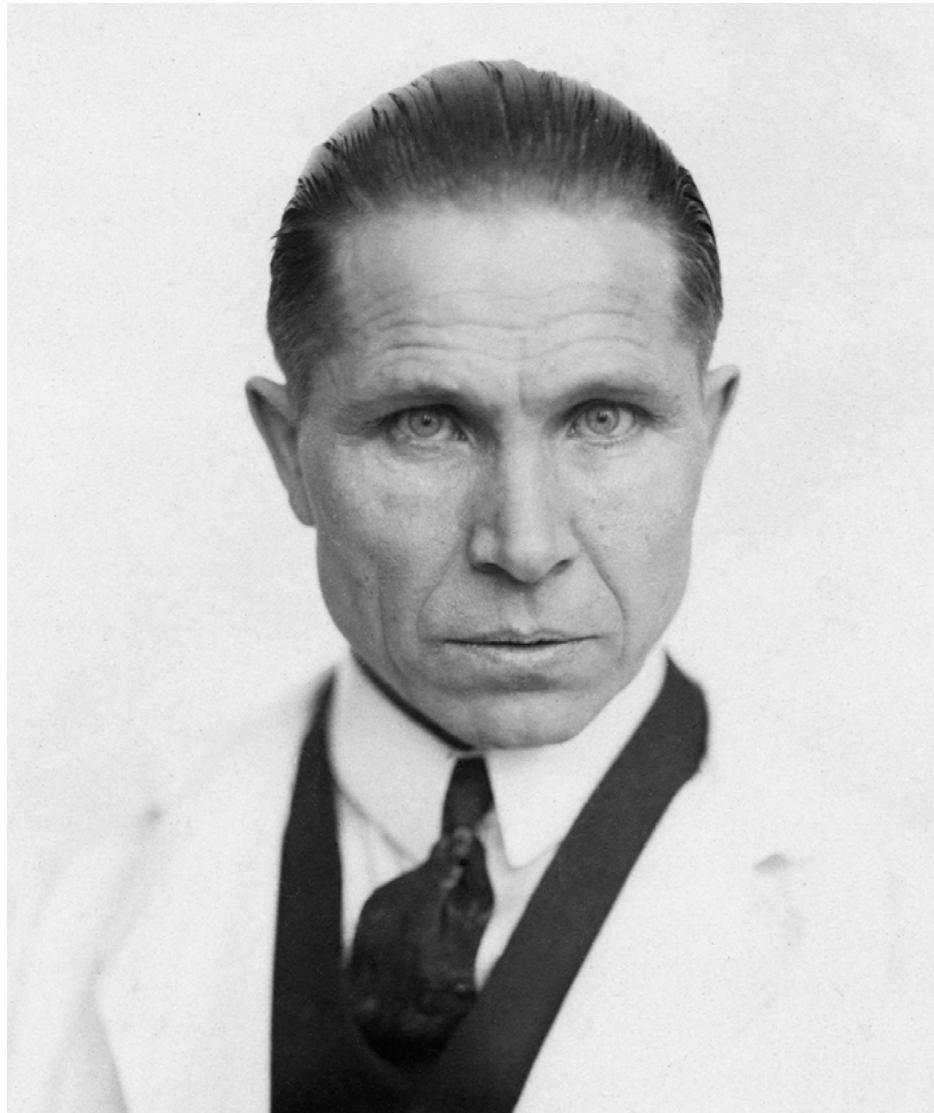
tä” – oli joka tapauksessa myös aivan Simolan lähipiirissä. Eivätkä he olleet mitään aivan vähäpätöisiä henkilöitä.

Yksi antisemitististä ajatuksistaan tunnetuista oli jo aiemmin esillä ollut Simolan kollega Mauno Vannas, toinen hänen läheinen tutkijakumppaninsa A. I. Virtanen ja kolmas hänen oman laitoksensa dosentti **Erkki Leikola** (1900–86), josta tuli Valpon tietojen mukaan sittemmin SVL:n jäsen. Myös Helsingin yliopiston rehtorina vuosina 1941–45 toiminut **Rolf Nevanlinna** (1895–1980) lue- taan alan kirjallisuudessa mukaan tähän joukkoon – joko aktiivisena toimijana tai ainakin näiden aatteiden sympatisoijana (katso Ekberg 1991; Tarkkanen 2007; Manninen 2007; Muir 2009b; Kunnas 2014; Silvennoinen ym. 2016, Westerlund 2019).

SOSIAALINEN PAINELI YLIOPISTOLLA OLI 1930-LUVUN LOPULLA KOVA

Paavo Simolan tytär, vastikään edesmennyt professori emerita **Liisa Simola** (1938–2023) lähetti juuri ennen kuolemaansa toiselle tämän artikkelin kirjoittajista sähköpostin, jossa hän totesi, että hänen isänsä ei ollut antisemitisti (Simola 2023). Tosin sotien jälkeen näin on todistettu monesta muustakin, eikä ihmisen lähiomainen välttämättä ei ole tässä asiassa puolueeton todistaja.

Vaikka Simola ei olisi ollut antisemitisti, se ei sulje pois sitä, etteikö antisemitismillä

KUVALÄHDE: TURUN YLIOPISTO

Lastenlinnan ylilääkäri Arvo Ylppö (1887–1992) varoitti Leo Skurnikia Helsingin juutalaisvastaisesta ilmapiiristä.

olisi ollut osuutta Leo Skurnikin tapauksessa (vertaa Westerlund 2019). Edellä mainitut Simolan lähipiiriin kuuluneet natsihenkiiset vaikuttajat ovat hyvin voineet olla juuri Adlercreutzin tarkoittamia ”niitä”, jotka ovat ehkä saaneet tutkimuksiinsa uppoutuneen tiedemies Simolan toteuttamaan omia aatteitaan. Häneltä olisi myös vaadittu erityistä rohkeutta nousta vastustamaan ympärillensä

vallinnutta ilmapiiriä ja sen synnyttämää sosiaalista painetta.

Tai ehkä oma etu ja ura nousivat Simolalla tärkeämmäksi kuin hänen tovereidensa aatteiden vastustaminen? Olisihan hän itsekin voinut joutua syrjinnän kohteeksi. Siitä mahdollisuudesta oli tuoreena varoittavana esimerkkinä nähty professori **Aapeli Saari-salon** (1896–1986) karu kohtalo.

Saarisalo oli valittu Schurin väitöskirjan esitarkastajaksi, ja hän suositteli sen hyväksymistä. Hänet kuitenkin painostettiin vetäytymään tästä prosessista ja tilalle valittiin kriittisempi tarkastaja.⁷ Tätä taustaa vasten voisi olla niinkin, että jos Simola ei suoraan kehdannut sanoa Skurnikille, ettei häntä voi päästää tohtoriksi, niin hän osasi saavuttaa tavoitteensa toisellakin tavalla.

Huomioiden kaikki tiedossa olevat tosi-seikat, joita edellä on kuvailtu, on päädyttävä johtopäätökseen, että Leo Skurnikin tieteellisen uran tuhoamistapauksessa – ja myös Simolan toiminnassa – oli selviä antisemitistisiä piirteitä. Tämä oli myös isämme oma näkemys.

Isämme koki kaiken tämän joka tapauksessa outona ja yllättävänä. Vaikka hän oli juutalaispoikana tottunut kiusaamiseen, niin se ei ollut koskaan ollut hänen kohdallaan kovin rankkaa. Lopputulos joka tapauksessa oli, että 1930-luvun lopun tapahtumat merkitsivät Leo Skurnikin elämässä kohtalokasta käännekohtaa, eräänlaista eksistentiaalista katastrofia.

Skurnikin elämää siihen asti kannatelleet tavoitteet ja ammatilliset haaveet sortuivat. Kun samalla alkoi vielä sota-aika ja hän koh-

⁷ Schurin väitöskirjan esitarkastajina toimivat professorit Saarisalo ja Rafael Karsten (1879–1956), jotka hyväksyivät väitöksen. Väitöstilaisuuden kustokseksi määrätty Saarisalo painostettiin kuitenkin aivan kalkkiviivoilla vetäytymään tästä tehtävästä, ja väitöstilaisuuteen junailtiin väitöskirjaan kriittisesti suhtautunut ”sopivampi” miehitys. Se jyräsi väitöskirjan hyväksymistä ehdottaneen virallisen opponentin Karstenin ja ehdotti sen hylkäämistä (Muir 2009b, 136–37, 142).

tasi hiukan myöhemmin vastoinkäymisiä myös yksityiselämässään, tilanne pakotti hänet rakentamaan koko elämänasenteensa ja elämänsä puitteet alusta pitäen aivan uudelle pohjalle (Skurnik 2013).

Jälkikäteen Leo Skurnik totesi olleensa tyytyväinen Adlercreutzin ja Ylpön tekemästä ystävänpalveluksesta. Se avasi hänen kunnianhimonsa sokaisemat silmänsä tajumaan tuolloin vallinneet realiteetit (Luhtaniemi 2023).

VITAMIINEISTA STEREO-RÖNTGENKONETTA KEHITTÄMÄÄN

Sota-aika oli Skurnikille niin lääkärinä kuin jatkosodassa saksalaisten johtamalle rintamalohkolle komennettuna juutalaisena äärimmäinen koettelemus (Skurnik 2013). Siitä huolimatta hänen sisällään elänyt tutkijasielu haki koko ajan uusia väyliä kutsumuksensa toteuttamiseen.

Sota-aikana fokus siirtyi röntgenologiaan, jonka merkitys oli sodan aikana korostunut. Skurnikin tavoitteena oli kehittää stereoröntgenkone. Hänellä oli tässä hankkeessa kumppaninaan Oulun lääkevarikon röntgenteknikko **Kaj-Wilhelm Noschis** (1918–84). Hanke osoittautui sittemmin kansainvälisestikin ainutlaatuiseksi, ja he pääsivät aivan kalkkiviivoille ja neuvotteluihin kansainvälisen röntgenkoneteollisuuden edustajien kanssa (Karjalainen 2023, 229; Skurnik 2013).

Skurnik harjoitti syöpätutkimuksiaan ”yksinäisenä sutena” ylläpitämällä omilla varoillaan muun muassa kotinsa yhteydessä omaa 500 rotan koe-eläinfarmia.

Sotien jälkeen Leo Skurnik jatkoi tutkijauraansa sivutoimisesti lääkärin työnsä rinnalla syöpätutkimusten parissa (Helsingin Sanomat 1947; Skurnik 1948). Se oli kuitenkin haastavaa ilman asianmukaisia puitteita, tutkijan oppiarvoa ja asemaa sekä tiedeyhteisön tukea. Monien vuosien ajan Skurnik harjoitti syöpätutkimuksiaan ”yksinäisenä sutena” ylläpitämällä omilla varoillaan muun muassa kotinsa yhteydessä omaa 500 rotan koe-eläinfarmia (HS 1947).

Skurnik pyrki koko ajan löytämään tutkijaksiinsa sopivia yhteistyökumppaneita. Hänen jäämistössään olevan käsikirjoituksen perusteella yksi sellainen oli professori **Nils Oker-Blom** (1919–95), joka toimi Helsingin yliopiston virusopin laitoksen esimiehenä ja myöhemmin yliopiston rehtorina, kanslerina ja arkkiatrina. Siirryttyään 1959 Ouluun kaupunginlääkäriksi hän verkostoitui Oulun yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan nuoremman polven kanssa. Tutkijakumppanina siellä oli muun muas-

sa patologian professori **Olavi Räsänen** (1931–2020).⁸

1960-luvulta alkaen Skurnik hahmotteli uuden, silloisissa oloissa käänteentekevän tutkimushypoteesin ja tutkimussuunnitelman aivan uudentyypisistä biologisista syöpähoidosta.⁹ Ajatus oli, että yritettäisiin ohjata syöpäpotilaan oma immuunijärjestelmä tuhoamaan syöpäsoluja.

Skurnikilla oli tässä hankkeessa mentoriinaan nimekäs unkarilaisruotsalainen syöpätutkija **George Klein** (1925–2016), joka toimi Tukholmassa Karoliinisen instituutin tuumoribiologian professorina. Tämä hypoteesi mielessään Leo Skurnik siirtyi 1970-luvun alussa tekemään tutkimuksia Oulun yliopiston lääketieteellisen mikrobiologian

⁸ Räsänen kanssa syntyi artikkelikäsikirjoitus (Räsänen ja Skurnik 1971), jota tarjottiin 1971 julkaistavaksi *Nature*-lehteen. Artikkelia ei kuitenkaan hyväksytty sillä erää julkaistavaksi, mutta voi olla, että tutkimustulokset ovat olleet pohjana Räsänen kolme vuotta Leo Skurnikin kuoleman jälkeen julkaisemalle artikkelille (Räsänen 1979).

⁹ Esimerkiksi professori Lauri Saxén (1967) arvioi sitä myötäsukaisesti 1967 kirjoittamassaan lausunnossa (Leo Skurnikin tieteellinen kirjeenvaihto).

laitokselle, jossa kliinisen mikrobiologian ja immunologian professorina toimi tuolloin **Veijo Raunio** (1929–2022).

YRITYS VIESTIKAPULAN VAIHTOON

1970-luvun puoliväliin liittyi myös yritys sukupolvenvaihdokseen Skurnikin perhepiirissä. Toinen tämän artikkelin kirjoittajista oli valmistumassa tuolloin Oulun yliopistolta biokemistiksi. Hän aloitti lääketieteellisen mikrobiologian laitoksella oman väitöskirjaprojektinsa Leo Skurnikin tuumori-immunologian idean pohjalta ja yhteistyössä hänen kanssaan.¹⁰

Laboratoriokokeet saatiinkin alkuun, mutta juuri silloin selvisi, että Leo Skurnikille oli kehittynyt haimasyöpä, joka koitui nopeassa tahdissa hänen kohtalokseen. Mikael Skurnik jatkoi vielä tämän jälkeen tutkimushanketta itsenäisesti, mutta ilman suurempaa menestystä, sillä aihe osoittautui yksittäisen henkilön väitöskirjaprojektiksi aivan liian laajaksi. Mikael Skurnikin väitöskirjan tutkimusaihe vaihtuikin bakteriologiaan.

Leo Skurnikin tuumori-immunologian idea oli sinällään aikaansa edellä. Syöpähoidoissahan on vasta aivan viime vuosina

¹⁰ Yksinkertaistettuna, syöpäpotilaalta poistetusta kasvaimesta oli tarkoitus kasvattaa syöpäsoluja kudosviljelmässä, ja jälkepäin ”kouluttaa” potilaan immuunisoluja kääntymään näitä kasvainsoluja vastaan. Palauttamalla nämä koulutetut immuunisolut takaisin potilaaseen, ne voisivat etsiä ja tuhota potilaan elimistöön jäljelle jääneet syöpäsolut.

edetty immunologisiin menetelmiin perustuviin hoitoihin, jotka olivat esillä hänen varhaisissa pohdinnoissaan ja tutkimussuunnitelmissaan.

Jotta Leo Skurnikin hanke olisi voinut aikanaan menestyä, se olisi edellyttänyt tuekseen laajaa ja monipuolista erityisosaamista sekä sopivan tiedeyhteisön puitteissa toimivan, hyvin varustellun tutkimusryhmän. Ja tietenkin varoja sen ylläpitämiseksi. Mutta yksin toimivalla lääketieteen lisensiaatilla, jonka omat tieteelliset näytöt olivat lähes neljän vuosikymmenen takaa, ei ollut sellaiseen tutkimusrahoitukseen mitään mahdollisuuksia.

Muutenkaan tällainen yksinäisen suden tieteen tekeminen ei ollut helppoa. Epäilijöitä riitti. Esimerkiksi isämme oululainen työtoveri **Kaste Varjoranta** (1910–85) piti häntä ”hulluna, joka uskoi tieteellisen tutkimuksen merkitykseen” (Pasternack 2023b). Arvostettu oululainen kirurgian professori **Teuvo Larmi** (1924–2006) arvioi isämme siskollemme erään vapaamuotoisen keskustelun tiimellyksessä seuraavasti: ”Tuo sinun isäsi on todennäköisesti suuri nero – tai sitten täyshullu” (Skurnik 2013, 355).

UUSI AIKA

Jo ennen isämme kuolemaa yhteiskunnallinen ilmapiiri Suomen juutalaisia kohtaan oli alkanut vähitellen lientyä. Ehkä tätä kehitystä olivat edistäneet juutalaisten osallistu-

Vähitellen Suomen juutalaiset pääsivät etenemään myös akateemisilla urillaan omien kykyjensä mukaan.

minen rintamalla raskain uhrauksin sotaan muiden suomalaisten rinnalla ja marsalkka **Mannerheimin** sodanjälkeiset eleet, kuten vierailu Helsingin synagogassa 6.12.1944.

Vähitellen Suomen juutalaiset pääsivät etenemään myös akateemisilla urillaan omien kykyjensä mukaan ja käyttämään potentiaalinsa täysimääräisesti suomalaisen yhteiskunnan hyväksi. Pisimmälle ylsivät Leo Skurnikin serkut, professoriveljekset **Arje** (1923–2003) ja **Theodor ”Teddy”Scheinin** (1924–2006).

Arje Scheinin johti xylitolitutkimuksia ja toimi Turun yliopiston rehtorina vuosina 1981–87. Theodor Scheinin taas oli huippukirurgi, jonka johtama tiimi teki vuonna 1981 Pohjoismaiden ensimmäisen maksansiirtoleikkauksen ja vakiinnutti operaation Suomeen.

Akateemisen uran luominen ei kuitenkaan ollut helppoa vielä heillekään. Teddy Scheininillä tie uhkasi nousta pystyyn jo 1950-luvun lopulla, kun häntä ohjannut professori yritti estää hänen etenemisensä opintojen erikoistumisvaiheeseen. Tie eteenpäin avautui vasta, kun löytyi toinen ohjaava professori (Scheinin 2023).

Arje Scheinin puolestaan kertoi eläkeläisenä – ja vasta toista kertaa koko elämänsä aikana julkisesti – omista kipeistä kouluajan kokemuksistaan armeijakavereilleen pitämässään esitelmässä (Scheinin 1987). Siinä hän kertoi kohdanneensa juutalaisuutensa takia teini-ikäisenä 1930-luvun lopulla selvää syrjintää ikätovereiden taholta.

Arjen kokema syrjintä oli huipentunut 17-vuotiaana ylioppilaana 1941 hänen hyvin tuntemansa luokkatoverin ja tulevan SS-miehen kanssa käytyyn keskusteluun. Siinä tämä oli vakuutellut Arjelle hänen ja hänen kaltaistensa ”tuhoamisen välttämättömyyttä” siitä huolimatta, ettei asianomaisella sanojensa mukaan ollut mitään henkilökohtaista häntä vastaan. Arjen mukaan mies jatkoi: ”Toisaalta minun tulisi [hänen mielestään] samalla ymmärtää, että väistymiseni merkitsi tilan antamista minua rohdullisesti puhtaammalle ja paremmalle yksilölle.”

Myöhemmin samassa esityksessä Scheinin lisäsi, että kivutessaan yhä ylemmäs yhteiskunnallisen aseman portailla hän ei enää koskaan kokenut syrjintää.

Pisimmälle tieteen saralla ovat päässeet antisemitismin hellitettyä professoriveljekset Arje ja Theodor ”Teddy” Scheinin.

ANTISEMITISMIN JÄLJET

Herman Skurnik, Leo Skurnik, Israel-Jacob Schur ja Moses Zewi joutuivat kukin kokemaan syrjintää yliopisto-opinnoissaan 1930-luvulla. Heidän elämänsä silti jatkui sotien jälkeen jotensakin normaalisti – toisin kuin monissa muissa maissa.

Herman ja Leo Skurnikista tuli kummas-takin omilla tahoillaan pidettyjä kunnalläläkäreitä, Hermanista Lohjalla ja Leosta Oulun ympäristössä. Moses Zewistä tuli tunustettu silmäspesialisti, vaikka hänen ura-

kehityksensä ei tahtonut siitä huolimatta oikein edetä (Wegelius 2002).

Sen sijaan heitä vanhempaa ikäpolvea edustanut kohtalotoveri Israel-Jacob Schur ei päässyt enää osalliseksi tästä juutalaisia koskevan asenneilmapiirin muutoksesta. Hän kuoli vuonna 1949 murheen murtamana, kun hänen ainoa poikansa oli kuollut sankarivainajana vuonna 1940.

Leo Skurnik on saanut yhteiskunnallista arvostusta hämmentävän kaksijakoisesti. Toisaalta hän koki räikeää syrjintää aka-

teemisella urallaan, mutta toisaalta hän sai sota-aikana huomattavaa arvostusta, kuten juutalaiseksi korkean upseeriarvon sekä huomattavia sotilaallisia tunnustuksia (VR 3 ja VR 4).

Nyky sukupolvelta hän sai vielä postuumisti epävirallisen lisätunnustuksen: *Seura*-lehden sotablogistit nimesivät hänet vuonna 2014 ensimmäisenä täydennyslistalleen ”puuttuvista Marskin ritareista”. Yhteensä Mannerheim-ristinritareita oli 191, ja blogistit halusivat täydentää listaa yhdeksällä, jotta päästäisiin tasalukuun 200 (*Seura* 2014, 36–37).

Kaiken kaikkiaan tässä artikkelissa kerrotut historialliset tapahtumat ovat asioita, joiden ei pitäisi kuulua sivistysvaltioon. Ne on myös hyvä nähdä tuon aikakauden laajemmassa taustassaan ja palauttaa nyt mieleen, kun nämä ilmiöt ovat taas nostamassa päätään.

—
Leo Skurnikin tarina on esillä myös Helsingin yliopiston tiedemuseo Liekin (entinen yliopistomuseo) uudessa pysyväisnäyttelyssä, joka avautuu syksyllä 2023.

Monet henkilöt ovat avustaneet meitä tämän artikkelin kirjoittamisessa kommentteillaan ja tiedoillaan sekä antaneet tarvitsemaamme kannustusta sen julkaisemiseen. Se on ollut korvaamattomana apuna ja rohkaisuna, jota

tällaisen kirjoituksen syntyminen on edellyttänyt. Haluamme kiittää myös Helsingin yliopiston kirjastoa tarvitsemiemme vanhojen tieteellisten dokumenttien esille kaivamisesta. Tekstistä ja siinä esittämistämme tulkinnoista vastaamme luonnollisesti itse.

—
Samuli Skurnik, KTT ja VTL, on Aalto-yliopiston Kauppakorkeakoulun strategisen johtamisen dosentti ja Leo Skurnikin poika.

Mikael Skurnik, FT, on Helsingin yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan bakteriologian professori emeritus, molekyylibiologian dosentti ja Leo Skurnikin poika.

KIRJALLISUUS

- Ahonen, P., Muir, S. ja Silvennoinen, O. 2020. The Study of Antisemitism in Finland Past, Present, and Future. Teoksessa *Antisemitism in the North*. Toim. J. Adams ja C. Heß Berliini: de Gruyter, 139–154.
- Arnold, B. 2006. Ariedämmerung. Race and archaeology in Nazi Germany. *World Archaeology* 38 (1), 8–31.
- Bates, C. 1999. An appreciation. Thomas Moore. *Proceedings of the Nutrition Society* 58, 751–752. https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/AD9FC05EF85A94BF09AA32D538E58FC0/S0029665199001019a.pdf/an_appreciation_thomas_moore.pdf. Viitattu 23.8.2023.
- Bredfeldt, R. 2023. Sähköpostiviestit kirjoittajille 23. ja 25.4.2023.
- Ekberg, H. 1991. Führerns trogna följeslagare. Den finländska nazismen 1932–1944. Helsinki: Schildts.
- Ekholm, L., Muir, S. ja Silvennoinen, O. 2016. Linguistic, cultural and history-related studies on Jews in Finland. A look at the scholarship in the twenty-first century. *Nordisk Judaistik / Scandinavian Jewish Studies* 27 (1), 43–57. <https://doi.org/10.30752/nj.67605>
- Groth, H. ja Skurnik, L. 1939. Intravenous Saturation with vitamin A. *Acta Medica Scandinavica*, Vol. C I, fasc. IV–VI, 333–337.

- Häikiö, M. 2023. Sähköpostiviesti kirjoittajille 25.3.2023.
- Hallman, N. ja Simola, P. E. 1940. The Mechanism of the Biological Acid Citric Synthesis. *Science* 90, 594–595.
- Helsingin Sanomat 1947. Kokeellinen syöpätutkimus uhkaa loppua varojen puutteessa. *Helsingin Sanomat* 21.8.1947.
- Jalavisto, E. ja Skurnik, L. 1946. Atelektaasia aiheuttavien hengitysteiden synnyttämistä sokintapaisista tilanteista. *Duodecim* 10, 1209–1220.
- Janhunen, J. 2009. Schurin väitöskirja ja yliopiston suomalaistaminen. *Tieteessä tapahtuu* 27 (3). <https://journal.fi/tt/article/view/1854>
- Jännes, J. 1961. P. E. Simola. *Duodecim* 17, 595–97.
- Järnefelt, J. 1981. P. E. Simola ja sitruunahappokierto. *Duodecim* 13, 928–930.
- Järnefelt, J. ja Simola, L. K. 2002. Simola, Paavo Eevertti (1902–1961). *Kansallisbiografia*. Helsinki: SKS.
- Karjalainen, M. (toim.) 2023. Puolustusvoimien kokeilutoiminta sotavuosina 1939–44. Kokeilutoiminnan historialliset juuret, osa II. Helsinki: Maapuolustuskorkeakoulu. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/186968/PVn_kokeilutoiminta_2_verkkoversio.pdf. Viitattu 23.8.2023.
- Kirpilä, J., Motti, S. ja Oksa, A-M. 1963. Suomen lääkärit 1962. Helsinki: Suomen lääkäriliitto.
- Klinge, M., Knapas, R., Leikola, A. ja Strömberg, J. 1990. Helsingin yliopisto 1640–1990. Kolmas osa, Helsingin yliopisto 1917–1990. Helsinki: Otava.
- Kunnas, T. 2013. Fasismien lumous. Eurooppalainen älymystö Mussolinin ja Hitlerin politiikan tukijana. Jyväskylä: Atena.
- Luhtaniemi, H. 2023. Suullinen tiedonanto S. Skurnikille 28.5.2023.
- Mäenpää, O., Karlsson, F. ja Alho, O. 2008. Israel-Jakob Schurin väitöskirjan käsittely ja hylkääminen Helsingin yliopistossa lukuvuonna 1936–1937. http://www.helsinki.fi/ajankohtaista/uutisarkisto/schur_raportti.pdf. Viitattu 23.8.2023.
- Mäkelä, T. 1997. Daavid. Tarinoita kunniasta ja häpeästä. Dokumenttifilmi. Helsinki: Kinotar.
- Manninen, J. 2007. Eino Kaila ja kolmas valtakunta. *Tieteessä tapahtuu* 21 (4), 29–40. <https://journal.fi/tt/article/view/204>
- Manninen, J. 2009a. Ympärileikkaus maagisena vastakeinona paikallisjumalille ja yön demoneille Israel-Jakob Schurin väitöskirjassa. *Tieteessä tapahtuu* 26 (1). <https://journal.fi/tt/article/view/1749>
- Manninen, J. 2009b. Juutalaisen valistusajattelijan väitöskirjan hylkääminen Helsingin yliopistossa. *Tieteessä tapahtuu* 27 (2). <https://journal.fi/tt/article/view/1792>
- Moore, T. 1927. Vitamin A formation in the etiolated wheat shoot. *Biochem J.* 21(4), 870–874.
- Moore, T. 1929a. V. Vitamin A and carotene. The absence of the liver oil vitamin A from carotene. VI. The conversion of carotene to vitamin A in vivo. *Biochem J.* 24(3), 692–702.
- Moore, T. 1929b. The Relation of Carotin to Vitamin A. *Lancet*, 380–81.
- Moore, T. 1929c. A Note on Carotin and Vitamin A. *Lancet*, 499–500.

- Moore, T. 1957. *Vitamin A*. Amsterdam: Elsevier.
- Muir, S. 2007. Israel-Jakob Schurin väitöskirjan hylkääminen Helsingin yliopistossa vuonna 1937. *Antisemitismiä, kielikiistaa ja henkilöintridgejä*. Historiallinen Aikakauskirja 105 (4), 463–483.
- Muir, S. 2009a. Hyljättiin outouden vuoksi. Israel-Jakob Schur ja suomalainen tiedeyhteisö. Helsinki: Suomen itämainen seura ry.
- Muir, S. 2009b. Anti-Semitism in the Finnish Academe. Rejection of Israel-Jakob Schur’s PhD dissertation at the University of Helsinki (1937) and Åbo Akademi University (1938). *Scandinavian Journal of History* 34 (2), 135–161.
- Muir, S. 2013. Modes of Displacement. Ignoring, Understating, and Denying Antisemitism in Finnish Historiography. Teoksessa *Finland’s Holocaust*. Toim. S. Muir ja H. Worthen. Lontoo: Palgrave Macmillan, 44–68.
- Nemes, J. 2023. Puhelintiedonanto Samuli Skurnikille 5.6.2023.
- Nieminen, A. 2019. Hammaslääketieteen naistohtoreista historian valossa. Suomen Naishammaslääkärit ry:n joulujuhlatilaisuus 13.12.2019 (lyhennelmä).
- Noschis, Kaj 2023. Sähköpostiviesti Samuli Skurnikille 23.4.2023.
- Pasternack, A. 2023a. Puhelinkeskustelu S. Skurnik / Amos Pasternack, 23.3.2023.
- Pasternack, A. 2023b. Sähköpostiviesti Samuli Skurnikille 23.3.2023.
- Petrovsky-Shtern, Y. 2009. *Jews in the Russian Army 1827–1917. Drafted into Modernity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Raivio, K. 2023. Sähköpostiviesti Samuli Skurnikille 18.4.2023.
- Räsänen, O. ja Skurnik, L. 1971. The Growth-Stimulating Effect of Cardiac Muscle on Tumours in Homologous Tumour Transplants in Rats. Artikkelikäsitelmä *Nature-lehteen*. Sisältyy Leo Skurnikin jälkeen jääneeseen tieteellisen kirjeenvaihtoon.
- Rautkallio, H. 1989. Suomen juutalaisten aseveljeys. Helsinki: Tammi.
- Rentola, K. 2005. Vallankumouksen aave. Vasemmisto, Beljakov ja Kekkonen 1970. Helsinki: Otava.
- Salmi, H. 2001. Tieteellinen työ leimasi myös sotilaslääkärin uraa Tilkassa. *Helsingin Sanomat* 12.4.2001.
- Saxen, L. 1967. P.M. Leo Skurnikin tutkimussuunnitelmasta. Department of Pathology, University of Helsinki, Laboratory of Experimental Embryology, 25.7.1967. Sisältyy Leo Skurnikin jälkeen jääneeseen tieteellisen kirjeenvaihtoon.
- Scheinin, A. 1987. Epäonnistuneen korpraalin kokemuksia. Armeijakavereiden tapaamisessa pidetty puheenvuoro. Scheininien sukuarkisto (kopio Samuli Skurnikin hallussa).
- Scheinin, B. 2023. Suullinen tiedonanto S. Skurnikille 26.5.2023.
- Seura 2014. Puuttuvat Marskin ritarit. Seuran uudet ritarit, osa 1/3, *Seura* 12/2014, 35–37.
- Sihvola, J. 2009. Juutalaisuutta ja antisemitismiä koskevaa asiantuntemusta ei ollut edustettuna. Teoksessa *Hyljättiin outouden vuoksi*. Toim. Simo Muir ja Ilona Salomaa. Helsinki: Suomen Itämainen Seura.
- Silvennoinen, O., Tikka, M. ja Roselius, A. 2016. Suomalaiset fasistit. Mustan sarastuksen airuet. Helsinki: WSOY.

- Simola P. E. 1931a. Über den Abbau der Cellulose durch Mikroorganismen I zur Morfologie und Physiologie der aeroben sporenbildenden Cellulosebakterien. Väitöskirja lääketieteellisessä tiedekunnassa.
- Simola P. E. 1931b. Über den Abbau der Cellulose durch Mikroorganismen II. zur Chemie der Cellulosebezeretzung duec die aeroben sporenbildenden Cellulosebakterien. Aus dem Laboratorium der Butterexportgesellschaft Valio am.b.H. Ann. Acad. Sci. Fenn. A.34: Nros. 1 and 6. Väitöskirja filosofisessa tiedekunnassa.
- Skurnik, L. & Suhonen, P. 1938. Determination of vitamin A and carotene in organs. Zeitschrift für Vitaminforschung, Band 8, heft 4.
- Skurnik, L. 1941. Über den A-Vitamin- Carotin- und Riboflavingehalt der Leber. Unter mitarbeit von H. Heikel and Th.U. Westerberg. Zeitschrift für Vitaminforschung, Band 15; heft 1/2, 69–76.
- Skurnik, L. 1948. Syöpätaudista ja kokeellisen syöpätutkimuksen tuloksista. Sanomalehti Kaleva 19/1948.
- Skurnik, L. 1954. Ansioluettelo Lääkintöhallitukselle (ml. liite kansainvälisissä tiedejulkaisuissa ilmestyneistä artikkeleista).
- Skurnik, L. 1970-luvun alkupuoli. Influence of Atebrin on Benzpyrene-Induced Sarcoma and on Skin Grafts in Rat. Julkaisematon artikkelikäsitelmäkirjoitus. Sisältyy Leo Skurnikin jälkeen jääneeseen tieteellisen kirjeenvaihtoon.
- Skurnik, L. ja Groth, H. 1939. Vitamin C in blood and urine by intravenous saturation. Acta Medica Scandinavica, Vol. C I, fasc. IV–VI, 321–332.
- Skurnik, L. ja Hellen, M. 1944. Über bestimmung und den gehalt des vitamin A und carotene in milch und blut. Zeitschrift für Vitaminforschung, band 15, heft 1–2.
- Skurnik, S. 2013. Narinkkatorilta Kiestingin mottiin. Juutalaissuvun selviytymistarina. Helsinki: Paasilinna.
- Skurnik, S. 2016. Juutalaiset maahanmuuttajat kokivat kovia. Kanava 2/2016.
- Skurnik, S. 2021. Yhteiskunnallisten olojen vapautuminen 1900-luvun alussa hyödytti myös Suomen juutalaisia. Tieteessä tapahtuu 39 (2), 17–22. <https://journal.fi/tt/article/view/107630>
- Soininen, G. 1941. Suomen lääkärit 1940. Helsinki: Suomen lääkäriliitto.
- SVL 1942. Suomen Valtakunnan Liiton ohjelma. Pohtiva – Poliittisten liikkeiden tietovaranto <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SVL/377>. Viitattu 23.8.2023.
- Tarkkanen, A. 2007. Professori Mauno Vannas 1891–1964. Helsinki: Silmäsaatiö.
- Vasara, E. 1997. Valkoisen Suomen urheilevat soturit. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 141–153.
- Virtanen A. I. ja Simola, P. E. 1926. Das Vorkommen der Cozymase im Blut. Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia.
- Wegelius, U. 2002. Moses Zewi In Memoriam. Hakehila 2/2002.
- Westerlund, L. 2019. The Finnish SS-Volunteers and Atrocities 1941–43 against Jews, Civilians and Prisoners of War in Ukraine and the Caucasus Region 1941–1943. An Archival Survey. Helsinki: SKS.
- Zewi, M. 1939. On the regeneration of visual purple. Acta Societatis scientiarum Fennica. Nova Series B, Opera biologica; 2.4. Helsinki: Helsingin yliopisto.